گۆڤارا زانستێن مرۆڤايەتی يا زانكۆيا زاخۆ
مجلة العلوم الانسانية لجامعة زاخو
Humanities Journal of University of Zakho (HJUOZ)
Vol. 4, No. 3, pp. 522–540, December-2016
hjuoz.uoz.edu.krd
p-ISSN: 2410-7557
e-ISSN: 2518-5128
journals.uoz.edu.krd

ڕووداوەکانی شۆڕشی ئەیلول لە ئەدەبیاتی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا ١٩٦١-١٩٧٠

نەوزاد عەلی ئەحمەد
ڕاوێژکار لە پەرلەمانی کوردستان

https://doi.org/10.26436/2016.4.3.288

کورتیا لێکولینێ :

بۆ سەرنجراکێشانی ڕایگشتی و ناوەندەکانی بڕیاری جیهانی، کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا Kurdish Students Society In Europe لە ڕێگای بڵاوکردنەوەی چاپکراو و ئەدەبیاتەکانی بە زمانەکانی عەرەبی، ئینگلیزی، فەرەنسی، ڕووسی .. هتد ، زۆرترین پەیام و ڕووداوەکانی شۆڕشی ئەیلولی بە دنیای دەرەوە گەیاندووە .

لەم بابەتەدا بە پشت بەستن بە ئەدەبیاتە ئۆرجیناڵەکانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەروپا 1956 – 1975 لە پشتیوانی و هاوکاری کۆمەڵەی ناوبراو بۆ شۆڕشی ئەیلول داوم. بابەتەکە دابەشی دوو بەشکراوە، لە بەشی یەکەمدا لە دامەزراندن و کۆنگرە و چالاکیەکانی و پەیوەندی نێوان شۆڕشی ئەیلول و کۆمەڵە داوم. لە بەشی دووەمدا خوێندنەوەم بۆ ئەدەبیاتەکانی کۆمەڵە کردووە تا چەند پشتوانیان لە شۆڕشەکە کردووە .وەك هەر بابەتێکیٚ ئەکادیمی سوودم لە چەندان سەرچاوە بینیوە و لە کۆتایدا ئاماژەم پێداوە .

وشەکانی لێکولینەوەی: شورەشی ئەیلول، کومەلەی خوێندکارانی کورد، ئەوروپا، کۆنگرەی

کلیلا لێکولینێ: *ڕووداوەکانی شۆڕشی ئەیلول، ئەدەبیاتی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد، ئەورووپا .*

پێشەکی:

نووسەر و شارەزا و پسپۆڕانی کورد بە گوێرەی پێویست دەرکیان بە گرنگی تاراوگە لە دنیای لێکۆڵینەوە و توێژینەوەدا نەکردووە، تا ئێستاش لەژێر کاریگەریی گەریدە و ڕۆژهەڵاتناسان خۆیان دەرباز نەکردووە. دیوێکی گرنگ و دەوڵەمەند لە ژیانی تاراوگەی ئێمەدا هەیە، ئەویش پەرتبوونی هەزاران بەڵگەنامەیە کە بەشێکن لە ژیانی سیاسی و حزبی و ڕێکخراوەیی نەتەوەکەمان.

لەو دەساڵەی لە ئەورووپا بووم، دەیان کتێبخانەی شەخسی، ئەرشیف و کتێبخانە دەوڵەتییەکانم بینی جۆرەها بەڵگەنامە، کتێب، ڕۆژنامە، گۆڤارم کەوتۆتە بەرچاو لێرەدا لە کوردستان نەبیراون، یاخود فەوتاون و لەویٚ دەستدەکەون. ئەم باسەی منیش ئیشکردنە لەسەر گۆشەیەك لە گۆشەکانی ڕێکخراوێکی پیشەیی کە خاوەنی هەزاران لە لاپەڕەی چاپکراوە لە تاراوگەدا

ئەوەندەی تا ئێستا سەبارەت بە کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا ١٩٥٦-١٩٧٥ نووسراوە، ڕەنگە پشکی شێر بەر من بکەوێت، بەڵام بەرهەمەکانی ئەو ڕێکخراوە ئەوەندە زۆرن، کارەکانی من و کاری کەسانی تر دڵۆپێکن لە دەریا قووڵەکەی.

ئەو کۆمەڵەیە لە ڕۆژگارێك لە دایك بووە لە تەواوی پارچەکانی کوردستاندا ژیانی سیاسی، حزبی، ڕۆژنامەگەریی، کولتوری قەدەغە بووە، بۆیە پێویستی دەکرد، ئەو بەرامبەر بە ڕووداوەکان هەڵوێستی هەبێت،

بە تایبەتیش لە لایەن دەستەبژێرێك دامەزرا و لە كۆمیتەی بەڕێوەبردن ناوی دیار و ناسراوی مەیدانی كوردایەتی و كوردەواری هەبوون.

ئەم باسەی منیش"رووداوەكانی شۆڕشی ئەیلول لە ئەدەبیاتەكانی كۆمەڵەی خوێندكارانی كورد لە ئەورووپا ١٩٦١– ١٩٧٠" سۆراغكردن و خوێندنەوەیە بۆ هەڵوێست و گوتاری كۆمەڵەی ناوبراو بەرامبەر بە رووداوێك كە لە مێژوودا بە شۆڕشی ئەیلول ناوی هاتووە.

بۆ بابەتی لەوجۆرە كێشەی سەرەكی نەبوونی سەرچاوە و چاوگەی ئۆرجینالە، بەڵام ئەرشیڤە دەوڵەمەندەكەم و كتێبە چاپكراوەكانم لەو بوارەدا كەمێك باری سەرشانیان سووك كردم، ئەوەی ماندووم كردم، دەستنەوكەوتنی چەند سەرچاوەیەك بوو سەبارەت بە بیرۆكەی دامەزراندنی پارتی دیموكراتی كوردستانی عیراق و خاوەندارێتی پارتی لە شۆڕشی ئەیلول.

دوای لێكدانەوە و تەتەڵەكردنی تیۆرەكانی توێژینەوەی زانستی بۆم دەركەوت گونجاوترین تیۆر بۆ ئەم باسە مێژوو– وەسفی یە، چونكە تاكە سەرچاوەیەك بۆ بابەتێكی لەم چەشنە خودی نووسین و بڵاوكراوە و گۆڤارەكانی كۆمەڵەی ناوبراوە.

ئەم بابەتە دابەشی دوو بەشكراوە:

– بەشی یەكەم: كۆمەڵەی خوێندكارانی كورد لە ئەورووپا و شۆڕشی ئەیلول

– بەشی دووەم: ئەدەبیاتەكانی كۆمەڵە و شۆڕشی ئەیلول

بۆ دۆزینەوەی وەڵامی درووست هەر یەكێك لەم بەشانە لە چەندان ناونیشان خورد كراونەتەوە و بە پشت بەستن بە بۆچوونی زانستی، هەوڵدراوە وەڵامی رازیكەر گەڵاڵە بكرێت.

هەر تەنیا وەك زانیارییەكی سەرەتایی كۆمەڵەی خوێندكارانی كورد لە ئەورووپا لە ساڵی ١٩٥٦ دامەزراوەو ساڵی ١٩٧٥ هەڵوەشایەوە و پەرتبوو، بەڵام سنووری بابەتەكەی من لە ١٩٦١ دەست پێدەكات و ساڵی ١٩٧٠ كۆتایی دێت، چونكە من وای دەبینم دوای ئەو مێژووە كۆمەڵەی ناوبراو سەربەخۆیی و بێلایەنی خۆی لە دەست دەدات، هەربۆیە پێنج ساڵی كۆتایی لە تەمەنی رێكخراوەكەم فەرامۆش كردووە، ئەو ماوەیە پێویستی بە توێژینەوەی تر هەیە، هەروەها ١١مانگی كۆتایی شۆڕشی ئەیلولیش زۆر جیاوازترە لە ١٩٦٢ تا ١٩٧٠، ئەمانە قۆناغ و رووداوی مێژوویین پێویستە بە كەرەستە و بۆچوونی جیاوازتر كاریان لەسەر بكرێت بە تایبەتی بۆ رێكخراوێكی پیشەیی بێلایەنی خوێندكاران كە لە وێستگەی دووەمی ژیانیدا بێلایەنی خۆی لە دەست دابێت!

وەك هەر بابەتێكی ئەكادیمی لە كۆتاییدا پوختەی بابەتەكە نووسراوە و كۆمەڵێك پێشنیار خراونەتەڕوو، پاشان ناوی ئەو كتێب و سەرچاوانە هاتوون كە سوودیان لێوەرگیراوە.

بەشی یەكەم: كۆمەڵەی خوێندكارانی كورد لە ئەورووپا و شۆڕشی ئەیلول

سەرەتاكانی كۆچی كورد بۆ دەرەوە:

كۆچكەر كەسێكە لە وڵاتی خۆی كۆچ دەكات و لە وڵاتێكی تردا دەژیت. كۆچبەران بە گوێرەی جیاوازی نەتەوە و زمان دابەش دەكرێن، بەڵام هەڕەشەی سیاسی و ئاینی و ئابووری و بەرپابوونی جەنگەكان و كارەساتە سرووشتییەكان هۆكارن بۆ كۆچكردن.

بوونی كورد لە هەندەران " تاراوگە "دا پەیوەستە بە رووداوەكانی ناوخۆی كوردستان و كاریگەرییان لەسەر كۆچی كورد بۆ دەرەوە. كە باس لە كۆچ و كۆچبەران دەكرێت زیاتر بەند دەكرێت بە كۆچی گروپ و دەستە، نەك ژیانی تاكی كورد لە دەرەوەی سنووری كوردستاندا. ئەگەر سەردەمی میرنشینەكانی كورد فەرامۆش بكەین، ئەوە دەكرێت سەرەتا ئاماژە بە كۆچی كورد لە رۆژگاری

دەوڵەتی عوسمانیدا بکەین، ئەم رووداوە تا ئێستا کاری جدی بۆ نەکراوە.

بەڵام وەك راستییەکی بەڵگەدار سەرەتاکانی کۆچی کورد بۆ دەرەوە لـە کوردستانی باکوور لـە چلـەکانی سەدەی رابردوو دەست پێدەکات بە تایبەتیش چوونی کۆمەڵێك خوێندکار و رۆشنبیری کورد بۆ وڵاتانی ئەوروپا. لـە کوردستانی باشووردا دوای وەرگرتنی دەسەڵات لـە لایەن نوری سەعید. بەڵام لـە کوردستانی رۆژهەڵات ئەو کۆچە دوای رووخانی کۆماری کوردستان"مەهاباد"دەستی پێکردووە، بە هەمان شێوەش لـە کوردستانی رۆژئاوادا هەر لـە دوای پەنجاکانی سەدەی رابردوو چەندان خوێندکار و رۆشنبیر روویان لـە دەرەوە کرد. دەرکردنی رۆژنامەی کورستان ١٨٩٨ " بەڵگەیەکی زیندووە بۆ کۆچی کورد بە تایبەتیش خەڵکی خوێندەوار و رۆشنبیر بۆ دەرەوەی کوردستان. دوای ساڵی ١٩٥٥ ژمارەی کورد لـە وڵاتانی ئەوروپادا چوار سەد کەس بووە . دوای ئەم مێژووە ئەو ژمارەیە بەردەوام لـە هەڵکشان دابووە و تا رۆژی ئەمڕۆ هەندێك سەرچاوەی نا رەسمی ژمارەی کورد لـە دەرەوە بە تایبەتیش لـە ئەمریکا و وڵاتانی ئەوروپادا بە ملیۆنێك کەس بەڵکو زیاتر دەخەملێنن.

دابەشکردنی کوردستان بەسەر چوار دەوڵەتی جیاواز و بەرنامەی لـە پێشینەی هەر یەکێك لـەو دەوڵەتانە بۆ تواندنەوە و چەوساندنەوە و جینۆسایدی نەتەوەی کورد، هۆشیاری نەتەوەیی لێکەوتەوە، ئەو هوشیارییەش سەرەتا لـە لای خوێندەوارو رۆشنبیران هەستی پێکراوە، ئەو دەستەیەش تا بۆی لـواوە و بواری بۆ رەخساوە ئەو شێوە سیاسەت و داپلۆسین و دیسپلینەی رەتکردۆتەوە و خەباتی لـە دژی کردووە، بەڵام کە لـە ناوەوە هیچ بوارێکی بۆ نەماوەتەوە رووی لـە تاراوگە کردووە و بە شێوازێکیتر خەباتی نەتەوەیی پەرەپێداوە، یەکەمین دەستە لـە کورد و خەڵکی کوردستان کە رووی لـە دەرەوەی کوردستان کردبێت بریتی بوون لـە رۆشنبیرو رووناکبیرانو زیاتریش لـە سەرەتاکانی سەدەی رابردوو دەستی پێکردووە و بۆ وڵاتانی ئەورووپاش بووە "

کورد دەمێکە بە ئەوروپا ئاشنا بووە، ئەو مێژووە بۆ هەزار ساڵ پێش ئێستا دەگەڕێتەوە و بۆ نموونە سەرچاوەیەك بەم شێوەیە باس لـە پەیوەندی کورد و سویدییەکان دەکات: " ئەو پەیوەندییە لـە رێگای ڤایکینگەکانەوە بووە کە بە مەبەستی بازرگانی یان سەربازی و هەندێکجاریش راوڕووت سەردانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و کوردستانیان کردووە، ئەو پەیوەندییە لـە سەردەمی بنەماڵەی مەروانییەکان بووە کە لـە فارقین دەسەڵاتیان هەبووە. چەندین سکەی سەردەمی مەروانییەکان لـە مۆزەخانەکانی سوێد پارێزراون "، بەڵام لـە هەقیقەتدا ئەو کۆچە پەیوەستە بووە بە هۆکاری سیاسی، ئابووری، دەکرێت بۆ چەندان قۆناغ دابەشی بکەین

سەرەتاکانی بزاڤی خوێندکارانی کورد:

ئەوەندەی تا ئێستا ساغ بۆتەوە بزاڤ و رێکخستنە حزبی و سیاسییە کورد و کوردستانییەکان لـە دەستپێکدا لـە کوردستانی باکوور بە تایبەتیش لـە شاری ئەستەنبوڵ چەکەرەی کردووە و چەخماخەی لێداوە، بۆ بزاڤە خوێندکارییەکانیش بە هەمان شێوە باکوور کوانوویەکی گەرمی تێکۆشان بووە" یەکەمین کۆبونەوەی خوێندکارانی کورد لـە رێکخراوێکی تایبەتی دا ئەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی دوای ئینقلابی عوسمانی ١٩٠٨ کە پێش ئینقلاب بە چەند ساڵێك گەلێك خوێندکاری کورد لـە هەموو ناوچەکانی کوردستانی عوسمانی یەوە روویان کردبووە شاری ئەستەموول بۆ خوێندن "، هەر یەکێك لـە قەدری جەمیل پاشا، فوئاد تەمۆ، عومەر جەمیل پاشا رۆژی ١٩١٢/٧/٢٧ کۆمەڵەی هێڤی خوێندکارانیان لـە ئەستەنبوڵ دامەزراند. سەرەتا خوێندکارە کوردەکانی زانکۆکانی تورکیا بە تایبەتیش لـە ئەستەنبوڵ بوونە ئەندام

لەو ڕێکخراوەدا، بەڵام پاشان دەیان کەسایەتی نیشتمانیی چوونە ڕیزی هێڤی. هێڤی پەلوپۆی بۆ پارچەکانی تری کوردستانیش هاویشت و چەندان کەس لە باشوور و ڕۆژئاوای کوردستان بوونە ئەندام لە ڕێکخراوەکەدا.

بەڵام سەرەتاکانی ڕێکخراوبوونی کورد لە تاراوگەدا پەیوەستە بە دامەزراندنی چەند ڕێکخراوێکی تایبەت بە لاوان و خوێندکارانی کورد لە دەرەوەدا ساڵی 1949 چەند خوێندکارێکی دڵسۆزی کورد کە ئەوکاتە لە ئەورووپا دەیانخوێند ، لەوانە: نورەددین زازا، عیسمەت شەریف وانلی، شەوکەت عەقراوی، عەبدوڵڵا قادر.. بیریان لەوە کردەوە کە ڕێکخراوێك بۆ خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا دابمەزرێنن، " تا ئەوانیش شان بە شانی قوتابیانی جیهان تێکۆشانی خۆیان یەك بخەن بۆ ناساندنی گەلی کورد و مەسەلە نیشتمانی یەکەی بە گەلانی جیهان " تەمەنی ئەم ڕێکخراوە ساڵێکی نەخایاند، ئەوەندەی ساغ بۆتەوە تەنیا لە دوو چالاکییدا بەشداربووە لە میهرەجانی دووەمی لاوان و قوتابیانی جیهان کە هاوینی ساڵی ١٩٤٩ لە شاری بۆدابست پایتەختی هەنگاریا سازکراوە، لەگەڵ کۆنگرەی جیهانی خوێندکاران لە شاری سۆفیای بولگاریا. هەروەها گوایە جەمیل پاشا لقێکی هێڤی لە ئەورووپاش دامەزراندووە. ئەم دوو ڕێکخراوە دەکرێت وەك دەستپێکی خەباتی ڕێکخرابوونی خوێندکاران لە ئەورووپا بدرێنە قەڵەم و ڕێگاخۆشکەربن بۆ دامەزراندنی ڕێکخراوێکی فراوانی وەك " کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا".

مێژووچکەی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد:

بە ڕاگەیاندن و دامەزراندنی دەستە و ڕێکخراو و حزبی سیاسییەکان، یەکێتیی و کۆمەڵە خوێندکارییەکان زیاتر پەرەیان سەند و زۆربەی لایەنە سیاسییەکان ڕێکخراویی خوێندکاریی تایبەت بە خۆیان دامەزراند. بەڵام هیچ ڕێکخراوێکی خوێندکاریی کوردی وەك " کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا Kurdish " Students Society In Europe- KSSE خاوەن پێگە نەبووە. ئەم ڕێکخراوە لە ئەورووپا دامەزراوە، بەڵام وەنەبێت لەو کاتەدا کورد ڕێکخراوی خوێندکاریی تری نەبووێت، لە ئەورووپا" یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا" و لە ئەمریکا ڕێکخراوی خوێندکاری کورد هەبوو گۆڤاری THE KURDISH JOURNAL ی دەردەکرد. ئەم دوو ڕێکخراوە هەردووکیان لە ناوەڕاستی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو دامەزراون و لە سەرەتای حەفتاکانی هەمان سەدە لە چالاکی کەوتوون.

ڕۆژی ١٠ تا ١٩٥٦/٨/١٦ حەڤدە خوێندکاری کورد کە ئەوکاتە لەئەورووپا دەیانخوێند لەشاری ڤیزبادن لەئەڵمانیای ڕۆژئاوا ڕێکخراوێکیان بەناوی" کۆمەڵەی زانستی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا" دامەزراند. لەکۆنگرەی سێ ناوی خۆی گۆڕی و کردی بە " کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا" و ساڵانە کۆنگرەی خۆی گرێداوەو تا ساڵی 1975 بەیەکگرتوویی مایەوەو لەو ماوەیەدا شازدە کۆنگرەی بەستووە، لەکۆنگرەی حەڤدەدا ڕێکخراوی ناوبراو یەکڕیزی خۆی لە دەست داو کۆنگرەکەش شکستی هێنا.

وەك لە ژمارە ١ی گۆڤاری کوردستان دا هاتووە کۆمەڵەی ناوبراو بۆ وەدیهێنانی ئەم ئامانجانە دامەزراوە" هەر شەش خاڵەکە دەقاودەق دەنووسمەوە":

١– بەهێزکردنی ئاشنایی لە بەینی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا وە ڕێکخستنی یەکتر دیتنن.

٢– هانینەدی یارمەتی دانی مادی لە بەینی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا.

٣– مشووردان و بەرزکردنەوەی زانستی نیشتمانی کورد.

٤– گەیاندنی زانستی و چۆنیەتی گەل و وولاتی کورد بە جیهان.

٥- ئاشنایی پەیداکردن لەگەڵ کۆمەڵە خوێندکارەکانی بێگانە وە یارمەتی دان لەگەڵ یان دا ئەوەندەی ئامانج و کەڵکیان رێگا ئەدا.

٦- دەرکردنی گۆڤارێك بۆ جیٚ بە جیٚ کردنی ئەو ئامانجانە "

گەنجینەی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا پڕە لە چالاکی هەمەجۆر و هەمەرەنگ، چەندان کەس ئەم کۆمەڵەیە بە باڵیۆزخانەی کورد و خەڵکی کوردستان دەدەنە قەڵەم، بەڵام سەرتۆپی چالاکییەکانی بەڕێوەبردنی کۆنگرەی ساڵانەی کۆمەڵەکە بووە.

 کۆنگرەکانی کۆمەڵە

سەرەڕای ریزبەند و گێڕانەوەی مێژوویی بۆ کۆنگرەکانی کۆمەڵە، هەڵوەستەش بۆ چەند رووداوێك دەکەم کە مەبەستمە:

- **کۆنگرەی دامەزراندن**، 10-1956/8/16 شاری فیزبادن لە ئەڵمانیای فیدراڵ: لەم کۆنگرەیەدا تەنیا ١٧ خوێندکار بەشداربوون و گفتوگۆیەکی گەرم سەبارەت بە ناوی کۆمەڵەکە کرا، تا لە کۆتاییدا لەسەر ئەم ناوە وەستان: کۆمەڵەی زانستی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا.

- **کۆنگرەی دووەم**، 2-1958/1/4، لەندەن- بەریتانیا: بیست و دوو خوێندکار بەشداربوون. زۆربەی ئەوانەی لە کۆنگرەکەدا بەشداربوون لە بەریتانیا دەژیان تەنیا دوو کەسیان نەبێت.

- **کۆنگرەی سێیەم**، 4-1958/8/8، میونیخ- ئەڵمانیای رۆژئاوا: بیست خوێندکار بەشداربوون، لەم کۆنگرەیەدا ناوی کۆمەڵەکە کرا بە کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا. ئەندامەکان زیاتر لە وڵاتانی ئینگلتەرا، ئەڵمانیا، سویسرا چووبوون.

- **کۆنگرەی چوارەم**، 23-1959/7/26 ڤیەننا- نەمسا: چل خوێندکار بەشداربوون. لەم کۆنگرەیەدا زۆر جیاواز لە کۆنگرەکانی تر چەندان بروسکەو پەیام خوێندرانەوە کە لەلایەن چەندان کەسایەتی و حزبە کورد و کوردستانییەکان بۆ کۆنگرە ناردرابوو.

- **کۆنگرەی پێنجەم**، 21-1960/8/26،بەرلینی رۆژئاوا: حەفتاو دوو خوێندکار بەشداری کۆنگرەکەیان کرد. لەم کۆنگرەیەدا سەرەڕای کاروبارە رێکخراوەییەکان و خوێندنەوەی وتاری سەرۆکی کۆمەڵە و پێشکەشکردنی راپۆرتەکان، هەر یەکێك لە کامەران بەدرخان و ئیحسان نوری پاشا وتاریان هەبوو. لەم کۆنگرەیەدا شەڕ کەوتە نێوان ئەندامانی پارتی دیموکراتی کوردستان- عیراق و حزبی شیوعی عیراقی.

- **کۆنگرەی شەشەم**، 21-1961/8/26، مونیستەر- ئەڵمانیای فیدراڵ: سەدونۆ خوێندکار بەشداربوون. لەم کۆنگرەیەدا عەزیز شەمزینی نوێنەرایەتی پارتی دیموکراتی کوردستان- عیراق و کەریم ئەحمەد نوێنەرایەتی حزبی شیوعی عیراقی دەکرد. دیسان لەم کۆنگرەیە کێشە کەوتە نێوان ئەندامانی پارتی دیموکراتی کوردستان- عیراق و شیوعیە سوری و عیراقییەکان سەبارەت بە هەڵوێستی کۆمەڵەی خوێندکاران بەرامبەر بە دەسەڵاتدارانی عیراق و سوریا.

- **کۆنگرەی حەوتەم**، 9-1962/8/15، براونشفایك- ئەڵمانیای فیدراڵ: سەدو دە خوێندکار بەشداربوون. شوێنی بەستنی کۆنگرەکە لە لایەن حزبی سۆشیال- دیموکراتی نەمسا دابینکرابوو.

- **کۆنگرەی هەشتەم**، 9-1963/8/15، مونشن- ئەڵمانیای رۆژئاوا: سەدو پەنجاو شەش خوێندکار بەشداربوون. لەم کۆنگرەیەدا جەلال تاڵەبانی نوێنەرایەتی شۆڕشی کوردستانی باشووری دەکرد. لەم کۆنگرەیەدا محەمەد مەهدی جەواهیری شیعری" کوردستان ئەی وڵاتی قارەمانان"ی خوێندەوە.

- **کۆنگرەی نۆیەم**، 3-1964/8/9، هانۆڤەر- ئەڵمانیا: سەدو هەشتاو سیٚ خوێندکار بەشداربوون. ئەو کاتە پارتی دیموکراتی کوردستان- عیراق ببوو بە دوو

لەت، لە کۆنگرەدا بڕیاردرا کۆمەڵە وەفدێکی نێوەندگیری بۆ کوردستان بنێرێت، وەفدەکە بریتی بوو لە عیسمەت شەریف وانلی و کەمال فوئاد.

– **کۆنگرەی دەیەم**، 17–1965/8/22، بەرلینی رۆژئاوا: سەدو سی و سێ خوێندکار بەشداربوون. نوێنەرانی چەندان کۆمەڵە و رێکخراوی خوێندکاریی لەسەر ئاستی جیهاندا بەشداربوون، زۆربەیان وتاریان پێشکەشکردووە و پشتگیریان لە کۆمەڵە و کێشەی خەڵکی کوردستان کردووە.

– **کۆنگرەی یازدەم**، 26–1966/8/30، بەرلینی رۆژئاوا: سەدو حەڤدە خوێندکار بەشداربوون. لە کۆنگرەکەدا حیلمی عەلی شەریف وەك نوێنەری پارتی دیموکراتی کوردستان– باڵی مەکتەبی سیاسی و ئیسماعیل عارف وەك نوێنەری پارتی دیموکراتی کوردستان– باڵی بارزانی وتاریان پێشکەشکردووە، لە وتارەکانیاندا ئەندامانی کۆنگرەیان نیگەران و رەشبینتر کرد، چونکە هەردووکیان زۆر حزبی و بیرتەسکانە بەرگریان لە پارتەکانی خۆیان دەکرد

– **کۆنگرەی دوازدەم**، 27–1967/12/31،بەلگراد: دووسەد و دوانزدە کەس بەشداری کۆنگرەکەیان کردووە. بڕیاربوو ئەم کۆنگرەیە رۆژانی ١٧ تا ٢٢ی ئابی ١٩٦٧ لە ڤیەننای پایتەختی نەمسا سازبکرێت، بەڵام نوێنەری وەزارەتی دەرەوەی نەمسا هەفتەیەك پێش ئەو مێژووە لقی نەمسای کۆمەڵەی ناوبراوی ئاگادار کردەوە لەسەر داخوازی باڵیۆزخانەی عیراق لە نەمسا رێگا نادەین ئەو کۆنگرەیە لە نەمسا سازبکرێت . بە پەلە سکرتێری کۆمەڵە چەند کۆبوونەوەیەکی کرد تا لە ئەنجامدا بەهۆی پەیوەندی باشی کەمال خۆشناو سکرتێری کۆمەڵە لە یوگسلاڤیا لەگەڵ یەکێتیی خوێندکارانی یوگسلاڤیا شوێنی سازدانی کۆنگرەکە لەو وڵاتە دابینکرا. لەوێش حکومەتی عیراق هەوڵیدا کۆنگرەکە نەکرێت، بەڵام حکومەتی یوگسلاڤیا گوێی بە داواکەی عیراق نەدا.

لە کۆنگرەکەدا بۆ دەستەی سکرتاریەت سێ کەس هەڵبژێردران" کەمال فوئاد لە باڵی مەکتەبی سیاسی. محەمەد ساڵح جومعە لە باڵی بارزانی. جەوهەر شاویس لە حزبی شیوعی عیراقی. بۆ کۆمیتەی بەڕێوەبەری گشتیش بە سازان ئەم کەسانە هەڵبژێردران: دارا عەتار و حوسێن بارزانی لە باڵی بارزانی. لەتیف رەشید و دارا ئەدیب لە باڵی مەکتەبی سیاسی. جەمشید حەیدەری و هیوا بەهجەت لە حزبی شیوعی عیراقی. سەردار ئاراراتی بێلایەن.

– **کۆنگرەی سیازدەم**، 11–1969/8/17، بەرلینی رۆژئاوا: ئەم کۆنگرەیە بە بەشداری ٢٤٢ ئەندام و ژمارەیەك لە میوان بەڕێوەچوو. جۆرێك لە ئیفلیجبوون بە کۆنگرەکەوە دیاربوو چەندان ئەندامی دەستەی دامەزرێنەر و دەستەی بەڕێوەبەریێ گشتی ئامادەنەبوون، یاخود خۆیان کاندید نەکرد.

– **کۆنگرەی چواردەم**، 1–1970/8/5، ستۆکهۆڵم– سوید: سەدو سی و پێنج ئەندام بەشداربوون، تەنیا١٧ کەسیان لە سوید بوون. یەکەم جاربوو کۆمەڵە بانگهێشتی باڵیۆزی عیراق لە دەرەوە بکات، لەم کۆنگرەیەدا باڵیۆزی عیراق لە سوید بەشدار بووە و وتاریشی پێشکەشکردووە، چونکە کۆنگرەکە لەسەروبەندی ئیمزاکردنی رێککەوتنی١١ی ئازار بووە لەنێوان حزبی بەعس لە عیراق و پارتی دیموکراتی کوردستان– عیراق

– **کۆنگرەی پازدەم**، 15–1972/8/19، بوخارست– رۆمانیا: دووسەد و شست ئەندام بەشدار بوون. دیسان حکومەتی عیراقی فشاری خسبووەسەر حکومەتی نەمسا تا ئەم کۆنگرەیە لە وڵاتەکەی سازنەکرێت، ئەگەرنا بڕیاربوو هاوینی ساڵی ١٩٧١ لە وڵاتی نەمسا سازبکرێت. ئەوەی سەیرە دوای ئەوەی رۆمانیا رێگا دەدات کۆنگرەکە لەوێ سازبکرێت و کارئاسانیش بۆ

ئەوانە دەکات کە لەدەرەوەی رۆمانیا دێن، نوێنەری حزبی بەعسی عەرەبی ئیشتراکی عیراقیش بەشداربووە .

– **کۆنگرەی شازدەم**، 16–1973/8/19، بەرلینی رۆژئاوا: ئەم کۆنگرەیە بە بەشداربوونی سێسەد ئەندام کاروبارەکانی بەڕێوەبردووە. ئەم کۆنگرەیە زیاتر لە کۆنفرانسێکی حزبی دەچوو، زۆرترین ئەندامانی کۆنگرە ئەندامی یەك حزب بوون و دەیان ئەندامی پێشووی کۆمەڵە ئامادەنەبوون بەشداری لە کۆنگرەکەدا بکەن.

– **کۆنگرەی حەڤدەم**، 27–1975/8/28، بەرلینی رۆژئاوا: ئەمە دوا کۆنگرەی کۆمەڵەی ناوبراوە و بەهۆی شکستی شۆڕسی ئەیلول ١٩٧٥ کۆمەڵەکەش پەرتەوازە بوو .

 سەرکردە و کەسایەتییە دیارەکانی کۆمەڵە:

زۆربەی هەرەزۆری ئەوانەی سەرکردەو ئەندامی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد بوون بە مەبەستی خوێندن روویان لە ئەوروپا و وڵاتانی بلۆکی سۆشیالیستی کردبوو، ئەمانە تەنیا چەند ناوێکن ئەگەرنا کۆمەڵە پێش ئەوەی پەرتەوازە ببێت نزیکەی ٩٠٠ ئەندامی هەبوو: ئەحمەد زەمچی، ئەحمەد رەسووڵ بەدیع قوتب، تەحسین محەمەدئەمین هەورامی، دانیش عارف، مەحموود شێخمووس، کەمال مەزهەر، سەلاح حەفید، مارف خەزنەدار، کەمال محەمەد سەعید، دارا رەشید، کاوس قەفتان، خالید خاڵ، حەسەن زولفەقار، دارا تۆفیق، سەعدی ئەمین دزەیی، تاهیر خەفاف، زاهیر حوسێن، عیسمەت شەریف وانلی، عومەر رەمزی، فوئاد ساڵح رەشە، مەحموود کانەبی، مستەفا قازی، نورەدین زازا، یوسف ئەدیب، ئیحسان فوئاد، عومەر دزەیی، ئیبراهیم دزەیی، ئەرجومەند سدیق، عومەر شێخمووس، عیزەددین مستەفا رەسووڵ نازدار رەشید جەودەت. زاهیر مەلا حوسێن، کەمال فوئاد، قادر دیلان، یوسف زۆزانی، سەڵاح سەعدوڵڵە، نەجیب خەفاف، نەجمەدین کایا، جەمشید حەیدەری، حەسەن محەمەد عەلی، مستەفا سەیدۆ، رەفعەت ئیبراهیم... هتد .

 ئەدەبیاتی کۆمەڵە:

ئەدەبیات بریتیە لە نووسراو، بانگەواز، کارت، لافیتە، ڤۆڵدەر، رۆژژمێر بەیاننامە، کتێب، بڵاوکراوە و گۆڤار. کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا خاوەنی ئەرشیڤێکی دەوڵەمەندە لەو بوارەدا بە تایبەتیش لە بواری رۆژنامەگەریی و بەیاننامە و بانگەوازدا. ئەو رێکخراوە بە زمانەکانی کوردی"بەهەردوو پیتەکە"، ئینگلیزی ، عەرەبی، تورکی، فارسی، فەرەنسی، ئیتاڵی، ئەڵمانی، هۆڵەندی، سویدی... هتد پەیامی خۆی ئاراستە و بڵاوکردۆتەوە. ئەو چالاکییانە زیاتر لقەکانی کۆمەڵە بەڕێوەیان دەبرد، کۆمەڵە لقی لەم وڵاتانە هەبووە" ئینگلستان، فەرنسا، سویسرا، نەمسا، ئیتاڵیا، ئەڵمانیای رۆژئاوا، بەرلینی رۆژئاوا، دانیمارك، سوید، ئەڵمانیای دیموکراتی، چیکۆسلۆڤاکیا، هەنگاریا، پۆلۆنیا، رۆمانیا، یوگۆسلاڤیا، بولگاریا، یەکێتی سۆڤیەت ". زۆربەی لقەکانیش چالاك بوون. کۆمیتەی بەڕێوەبەری گشتی، سەرپەرشتی کۆمەڵەی دەرکرد بۆ سازدانی کۆنفرانسی لقەکان و کۆنگرەی ساڵانەی کۆمەڵە و ئاراستەکردنی رێنمایی بۆ لقەکان.

ئەو ئەدەبیاتانەی کۆمەڵە بە چەندان شێوە و شێواز بڵاودەکرانەوە بە تایبەتیش لە چالاکییەکانی کۆمەڵەدا کە بریتی بوون لە " ئاهەنگ و کۆبوونەوە رێك خستن و سیمینار و خۆپیشاندان و کۆنگرە و میهرەجانی لاوان و قوتابی یانی جیهان و وڵاتانی ئەوروپا و گەلێکی تر ".

ئەوەی زیاتر بۆتە ئەرشیڤێکی دەوڵەمەندی کۆمەڵە و لێکۆڵەران دەتوانن کاریان لەسەر بکەن، بەیاننامە و بڵاوکراوە و گۆڤارەکانی کۆمەڵەیە. لەم باسەدا من وەك بەڵگەی باوەڕپێکراو ئاماژەم پێداون و بەکارمهێناون. بۆ بەیاننامەکان ساڵی ٢٠٠٩ زۆربەی هەرەزۆریانم لە کتێبێکدا بڵاوکردوونەتەوە و بڵاوکراوە و گۆڤارەکانی

ئەمانەن: کوردستان ،HEVIYA WELET ، پرشنگ، رۆژنامەی المبدئ، القافلە، ١١ ایلول، نەورۆز، نوروز، DENGE ،Die Kurdische Revolution KSSE دەنگی کۆمەڵە، KOMELE INFORMATION، نشرە دوریە عامە، پێشڕەو، Kurdish news

پشتیوانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە شۆڕشی ئەیلول:

ئەگەرچی لە کۆبوونەوەکانی دەستپێکی دامەزراندنی کۆمەڵەکەدا بە هێناوەی کۆمەڵێك پاساو و بیانوو هەوڵیاندەدا رێکخراوەکە دابماڵن لە چالاکی سیاسی، کاری کۆمەڵەکە تەنیا لە چالاکی رۆشنبیریی و زانستی سنووردار دەکرد، هەربۆیە ناوی کۆمەڵەکەشیان ناونا کۆمەڵەی زانستی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا. ئەگەرچی دامەزرێنەر و ئەندامانی کۆمەڵە زۆربەی هەرەزۆریان لە دەستەی پێشەوەی نیشتمانپەروەری و رێکخەری ژیانی حزبی و سیاسی بوون لە کوردستان، بەڵام پێویستە ئەوە فەرامۆش نەکەین کە لە چینی سەرەوەی کۆمەڵگا بوون، واتە لە چینی بۆرژوا و موڵکداری کوردستان، بەڵام لە کۆنگرەی سێدا زاراوەی زانست لە کۆمەڵەکە لابرا و دەستی بە چالاکی هەمەجۆر کرد و خۆی دانەبڕی لە دۆخە سیاسییەکەش، ئەمەش بەو واتایە نیە پێشتر کۆمەڵە خۆی دابڕیبێت لە مەسەلەی کورد و نیشتمانەکەی، لە بڕیارەکانی کۆنگرەی یەکەمیندا ساڵی ١٩٥٦ کۆمەڵێك هەقیقەتی مێژوویی ئاماژەیان پێدراوە .

بوونی رێکخراوێکی لەو شێوەیە و بوونی کۆمەڵێك تێکۆشەر لەنێو ریزەکانی رێکخراوەکەدا بووە دەریچەیەك بۆ باشترناساندنی کێشەی کورد بە ناوەندەکانی بڕیار لە ئەورووپا و هەوڵدان بۆ گۆڕینی رایگشتی وڵاتەکان بەرامبەر بە کێشەکە، بە تایبەتیش دوای هەڵگیرساندنی شۆڕشی ئەیلول و ئەو تاوانانەی بەغدا لە بۆردومان و دەستگیرکردن و زیندانیکردن بەرامبەر بە کورد و خەڵکی کوردستانی باشوور پیادەی دەکرد، بێگومان کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا وەرچەرخانێکی گەورە بوو لە بواری چالاکی فیکری و سیاسی و چاپووکی رووناکبیران و خوێندکارانی کورد بە تایبەت لە شەستەکانی سەدەی رابردوودا ، بە تایبەتیش دوای هەڵگیرساندنی شۆڕشی ئەیلول کۆمەڵەی ناوبراو چالاکییەکانی گەرمتر و چڕتر کرد، لەو رووەوە ئەگەر سەیری بانگەواز و بەیاننامە و ژمارەکانی گۆڤاری " کوردستان– ئۆرگانی کۆمەڵە" بکرێت هەست بەو چالاکییانە دەکرێت، " خەباتێکی شێلگیرانەیان بۆ ناساندنی کێشەی کورد لە دەرەوە " دەست پێکرد.

ئەگەرچی لە ناوەڕستی ساڵی ١٩٥٨دا پارتی رێکخراوی خۆی لە ئەورووپا دامەزراند و لەژێر ناوی " رێکخراوی پارتی دیموکراتی کوردستان لە ئەورووپا" دەستی بە چالاکی کرد، بەڵام لەبەرئەوەی هەم رێکخراوەکە تازە بوو کە شۆڕش هەڵگیرسا، هەم لە ناوەندە دەولییەکان نەناسرابوو، رێگاش نەدەدرا بە رەسمی کار و چالاکی بکات، هەروەها ئەم رێکخراوەش هەبوو " کۆمیتەی بەرگریکردن لە مافەکانی گەلی کورد" کە زۆربەی ئەندامەکانی لە ئەندامە چالاکەکانی کۆمەڵەی ناوبراو بوو، بۆیە کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا ناوەندی سەرەکی پشتیوانی و هاوپشتی بوو بۆ شۆڕشەکە و" تاکە ناوەندێك بوو کە ئێمە وەك باڵیۆزخانە و باڵیۆز بووین بۆ شۆڕش، پروپاگەندەمان بۆ شۆڕش دەکرد. لە نێوان لقەکانی کۆمەڵەی خوێندکاران پێشبڕکێمان دەکرد تا بزانین کام لق زۆرترین کۆمەك بۆ شۆڕش کۆدەکاتەوە... کارەکان زۆربوون بۆ نموونە ئەو یاداشتنامانەی پارتی کە بە دەستمان دەگەیشتن بۆ سەر زمانەکانی ئینگلیزی، فەرەنسی، ئەڵمانی و رووسی .... هتد وەرماندەگێڕان و بۆ کەناڵەکانی راگەیاندن و

سەنتەرەکانی بڕیاری وڵاتان و حزب و ڕێکخراوە ئەورووپی و ئەمریکیەکانمان دەنارد .

به خوێندنەوە و سەیرکردنی ئەدەبیاتەکانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا دەردەکەوێت کە بە چ هێز و وزەیەك پشتگیری و کۆمەکیان بۆ سەرکەوتنی شۆڕش کردووە، تەواوی ئەدەبیاتەکەی خۆیان لە خزمەتی پێشمەرگە و دۆخی ئەوێ ڕۆژێی کوردستان داناوە، سەرەڕای جارێکی تر چاپکردنەوەی ئەدەبیاتەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان لە ئەوروپا و بڵاوکردنەوەیان بە شێوەیەکی بەرفراوان، هەوڵیاندەدا پەیوەندی لەگەڵ ڕۆژنامە و ڕۆژنامەنووسانی بێگانە ببەستن تا هەواڵەکانی شۆڕشیان پێبدەن یاخود ڕازییان بکەن سەردانی کوردستان بکەن بە مەبەستی گواستنەوەی ڕووداوەکان، سەرەڕای پەیوەندیکردن بە کەسایەتی و ناوەندەکانی بڕیار لە ئەوروپا و ئەمریکادا. سکرتێری کۆمەڵە کە یەکێك بووە لە نوێنەرانی شۆڕش دەرەوەدا لە سەرەتای هەڵگیرساندنی شۆڕشدا دووجار سەردانی کوردستانی کردووە" بۆ زانینی ئێوەی بەڕێز من ئەو ساڵە دووجار، بۆ جێبەجێکردنی هەندێك کاروبار کە پەیوەندیی بە حیزبەو شۆڕشەوە هەبوو هاتمەوە بۆ کوردستان... پاش گەڕانەوەم بۆ ئەورووپا نوسخەی هەموو ئەو وێنانەی لەو سەفەرەدا گرتبووم بۆ (مەکتەبی سیاسی)م ناردەوە کە ئەوکاتە لە (عیساوێ) بوو، نەك هەر بۆ ئەوان بەڵکو بۆ هەموو لقەکانی (کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا)، هەر لە بەریتانیاوە تا کۆمارەکانی خوارووی ڕۆژهەڵاتی (یەکێتی سۆڤیەت)، ئەوانیش زۆر بەباشی سوودیان لێوەرگرتبوو، لەزۆر بۆنەدا لەسەر پەردە (شاشە) پیشانیان دابوو، چونکە من وێنەکانم بە (سلاید)ی ڕەنگاوڕەنگ گرتبوو، ئەو کاتە (ڤیدیۆ) لەئارادا نەبوو، (سلاید) باوبوو ". ئەگەر سەیری ئەدەبیاتەکانی کۆمەڵە بکەین دەیان وێنەی لەوجۆرە بڵاوکراونەتەوە، دوای سۆراغکردن بۆم دەرکەوت زۆربەی وێنەکان کاتی خۆی د. کەمال فوئاد بۆ لق و ئۆرگان و بڵاوکراوەکانی کۆمەڵەی ناردووە.

بەشی دووەم: ئەدەبیاتەکانی کۆمەڵە و شۆڕشی ئەیلول لەسەرەتادا:

ئەرکی هەر کارێکی مێدیایی گەیاندنی ڕووداوە، شێوە و میکانیزمی ئەو گەیاندنەش پەیوەستە بە هۆکارەکانی گەیاندن و ڕۆژگاری ئامێرەکان، بۆ نموونە ناکرێت دوێنێ بە ئەمڕۆ بەراورد بکەین، هەروەها ئەمڕۆ و ئایندەش ناخرێنە یەك تای تەرازوو.

ئەگەرچی زۆربەی بڵاوکراوە و گۆڤارەکانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد هەڵگری ناسنامەی ڕۆژنامەوانی گشتیین، بەڵام وەنەبێت خاوەن ناسنامەی تایبەت بە خۆیان نەبێت، بە تایبەتیش ئەوانەی بە زمانەکانی تر چاپ و بڵاوکراونەتەوە. بەڵام هەڵگیرسانی خەباتی چەکداریی لە کوردستانی باشووردا زۆربەیانی لەژێر یەك ناسنامەدا کۆکردەوە ئەویش گەیاندنی ڕووداوەکانی مەیدانە کە بریتی بووە لە قوربانی، بەرخۆدان، بەرگری، هاندان، هەروەها گەیاندنی پەیامی شۆڕش و مافی ڕەوای نەتەوەکەمان.

ئەوسا ١٩٦١- ١٩٧٠ کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا تەواوی هۆکارەکانی گەیاندنی خۆی خستبووەگەڕ، کە بریتی بوون لە" هەواڵنامەی خێرا، پەخشنامە، بڵاوکراوە و گۆڤارەکانی، ئەمەو سەرەڕای بەڕێوەبردنی کۆڕ و سیمینار و ڕێپێوان و خۆپیشاندان، چاپکراوی لە شێوەی بەیاننامە و بانگەواز.

بۆئەوەی باشتر لە پەیام و ئامانجی ئەدەبیاتەکانی کۆمەڵەی ناوبراو بگەین لە کاتی شەڕدا، باسەکە بەسەر ئەم ناونیشانانەدا دابەشی دەکەم:

– **وتار**:

وتار وەك هەر کارێکی نووسین پەیوەستە بە هونەرکاری، ئەوەی وتاری ڕۆژنامەنووسی لە وتاری ئاسایی جیادەکاتەوە پوخت و کورت، هەڵگری پەیامێکی

گەرمە. زۆربەی بەرهەمە رۆژنامەگەرییەکانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا گرنگیان بە بڵاوکردنەوەی وتار داوە. گۆڤاری " کوردستان" ئۆرگانی کۆمەڵەی ناوبراو بووە، لەو ١٧ ژمارەیەی کە لە ١٩٥٨–١٩٧٤ بڵاوبۆتەوە، لە زۆربەی هەرەزۆریاندا سەروتاری تێدایە وەك راوبۆچوونی رەسمی کۆمەڵە. ژمارەکانی ٩–١٠، ١١–١٢، ١٣، ١٤ لەو ماوەیە چاپ و بڵاوکراونەتەوە پەیوەستن بە سنووری بابەتەکەی ئێمە. بۆ نموونە سەروتاری ژمارە ٩ و ١٠ی گۆڤاری" کوردستان" تەرخانکراوە بۆ ئەو تاوانەی عەبدولکەریم قاسم دەرهەق بە خەڵکی سڤیل لە کوردستانی باشووردا کردوویەتی و پشتیوانی، هەروەها پاڵپشتی کۆمەڵەیان بۆ شۆڕشی ئەیلول دووپاتکردۆتەوە.

هەر لەو رۆژگارەدا بە دیاریکراویش لە مانگی ئەیلولی ساڵی ١٩٦٩ کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد– لقی بەریتانیا دەستیان بە دەرکردنی گۆڤارێك کردووە ناویان لێناوە " ١١ی ئەیلول " لەبەرئەوەی ئەو رۆژە رۆژێکی خۆشەویستە لەلایەن رۆڵەکانی خەڵکی کوردستان بۆیە گۆڤارەکەیان بەو ناوە کردووە، دەستەی نووسەران لە سەروتارەکەیاندا

پێیان وایە لە ماوەی رووداوەکانی شۆڕشی ئەیلولدا لە هەندێك شوێندا بەغدا کۆمەڵکوژی کردووە. بەڵام لقی یوگسلاڤیا لە سەروتاری گۆڤارەکەیان لەبەردەم قارەمانێتی شەهیدەکان دەوەستن کە خاکی کوردستانیان بە خوێنی پاکیان ئاوداوە

" ئێمە ئەم چەپکە هەڵبەستە پێشکەش ئەکەین بۆ پێشمەرگە قارەمانەکانی کوردستان کە لە سەنگەری سەختی وڵاتن و خوێن ئەرێژن لە پێناوی ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان و دیموکراتی بۆ عیراق... ئەم چەپکە هەڵبەستە پێشکەش ئەکەین بۆ ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش کە ئەمرۆ لە کوردستانی عیراق ریزی تێکۆشان ئەبەن بەرێوە تا میللەتەکەمان بگات بە ئامانجی پیرۆزی خۆی... لە دوایدا پێشکەش هەموو کوردێکی دڵسۆزی ئەکەین لە دەرەوەی وڵات کە پاڵپشتی شۆڕش ئەکەن و ناوەستن لە رێ ی پتەوکردنی ریز و خۆشکردنی بلێسەی شۆڕش لە کوردستانی عیراق " ئەمە سەروتاری گۆڤاری " نەورۆز " بوو.

" ئەرکە پیرۆزەکانی " HEVYA WELET " وتارێکی کەمال فوئاد– ە لە ژمارە دووی گۆڤاری " HEVYA WELET" بڵاوبۆتەوە، وتارەکە بەناوی کۆمیتەی بەرێوەبەری گشتی کۆمەڵە ئاراستەی گۆڤارەکە کراوە، سەرەڕای ئاماژەدان بە ئەرکە پیرۆزەکانی گۆڤارەکە کە لە سێ خاڵ کۆکراونەتەوە، بەڵام پێی وایە نەتەوەکەمان" بەرەنگاری هێرشێکی نارەوا و دڕندە ئەبێ لە بەشێکی وڵاتەکەمان واتە لە کوردستانی عیراق کە گەلی کوردمان بە پلەیەکی سەختی تێکۆشانا تێ ئەپەڕێ لە پێناوی هێنانەدی مافی نەتەوایەتی و دەیمۆکراتەکانی لە ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان و رژێمێکی دیموکراتی پەرلەمانی بۆ عیراق. ئێستا پاش دوو ساڵ و نیو بۆمباباران و کوشتن و بڕین و گرتن و گیران و ئازار و چەسانەوە و پاش ئەوەی سێ مانگ زیاتر تێ پەری بەسەر شەڕ وەستاندنا لە نێوانی سوپای عیراقی و شۆڕشگێڕانی کوردستان تا ئێستا هیچ مافێك بە گەلەکەمان نەدراوە "

گۆڤاری "پرشنگ" یەکێکە لە گۆڤارە سەنگینەکانی کۆمەڵەی ناوبراو وەك لەسەر بەرگی نووسراوە" گۆڤارێکی وێژەیی زانستی کۆمەڵایەتی"یە. لەو چوار ژمارەیەی لێیدەرچووە، چەندان دەقی ئەدەبی بەرەنگاریی نووسەرە دیار و ناسراوەکانی کوردی بڵاوکردۆتەوە. لە"وتاری پرشنگ"دا دیارە بۆچوونی رەسمی گۆڤارەکەیە و ئیمزای دەستەی نووسەرانی لەسەر داندراوە خۆیان بە سەربازێکی دڵسۆز بۆ گەل و نیشتمان دەزانن" لە کاتێکدا گەلی کوردمان لە هەموو مافێکی زانیاری و نەتەوایەتی بێ بەشە، سەرەڕای ئەوەش تەنیا لەبەرئەوەی داوای کەمترین مافی زانیاری و نەتەوایەتی خۆی ئەکات ماوەی

پێنج ساڵە، لە بەشێکی وڵاتەکەیا، لە کوردستانی عیراق، بەرەنگاری هێرشێکی دڕندانە ئەبێت کە ماڵ و دێهاتی تیا وێران ئەکرێن و ئافرەت و منداڵی ساوا و پیر و لاوی تیا ئەکوژرێن و دەربەدەر ئەکرێن، کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا، کە هەمیشە سەربازێکی دڵسۆز بووە لە پێناوی چاکە و سوودی گەل و نیشتمانی خۆشەویستمانا ".

بۆ هەڵبژاردنی ئەو چەند دێڕ و پەرەگرافە لەنێو چەندان وتار و نووسیندا لە دووتوێی بڵاوکراوە و گۆڤارەکانی کۆمەڵەدا تاکە مەبەستمان لێی بەیانکردنی هەڵوێست و بۆچوونی کۆمەڵەیە سەبارەت بە ڕووداوەکانی شۆڕشی ئەیلول.

– هەواڵ:

هەواڵ ستوونێکی پتەو و سەرەکییە لە ڕۆژنامە و کاری ڕۆژنامەوانیدا، ڕۆژنامە واتە هەواڵ و هەواڵیش واتە ڕووبەری فراوانی ڕۆژنامە. ئەگەر تەواوی هونەرەکانی دنیای ڕۆژنامەگەریی قابیلی گۆڕانکاریی و دەستکاریکردن بن، بەڵام داڕشتنی هەواڵ وەك بیردۆزێکی ماتماتیکی لەم ریزەبەندە زیاتر قبوڵ ناکات کێ؟ لە کوێ؟ کەی؟ بۆچی؟ بۆ، چۆن؟

ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا هەوڵیانداوە زۆرترین زانیاری دەستبخەن و بڵاویان بکەنەوە، کە شۆڕشی ئەیلول ڕوویدا، زۆرترین ڕووبەریان بۆ بڵاوکردنەوەی هەواڵەکانی شۆڕش تەرخانکردووە، بۆئەوەی کۆمەڵە لە ڕووداوە خێراکانی کوردستان دانەبڕێت ناوە، ناوە سەرەڕای گۆڤار و بڵاوکراوەکانی لە شێوەی بەلاغدا هەواڵەکانی شۆڕشییان بڵاوکردۆتەوە. بۆ نموونە لەژێر ناوی" دەنگ و باسی کوردستان" ئەم هەواڵانەی بڵاوکردۆتەوە:

– لە دوو مانگی ڕابردوودا لە نێوانی هێزەکانی سوپای شۆڕشگێڕی کوردستان و هێزەکانی دەوڵەتی عیراق بە تایبەتی لە ناوچەی پێنجوین چەند شەڕێکی گەورە و گران ڕووی دا، لەم شەڕانەدا هێزەکانی حکومەت گەلێك زیانیان لێ کەوت. بە گوێرەی دەنگ و باسی گەیشتوو زیاتر لە ٥٠٠ کەس لەم شەڕانەدا کوژران و زیاتر لە ٨٠٠ لە هێزەکانی میری بریندار کراون.

– بە گوێرەی بەیانی سەرکردایەتی شۆڕش لە دەست پێکردنی شەڕەوە هەتا کۆتایی ساڵی ١٩٦٥ زیاتر لە ٨٠٠٠ کەس لە هێزەکانی حکومەت کوژراون و زیاتر لە ٤٠٠٠ کەسیان لێ بریندار کراوە وە نزیکەی ١٠٠٠ کەس لە هێزەکانی حکومەت چوونەتە پاڵ شۆڕش.

لەو ژمارانەی گۆڤاری " کوردستان" کە لەماوەی شۆڕشی ئەیلول چاپ و بڵاوکراونەتەوە، دەیان هەواڵ و ڕاپۆرتە هەواڵی تایبەت بە ڕووداوەکانی شۆڕشی ئەیلول تێدایە کە لە ڕۆژنامەکانی" The Times, The Observer, Daily Teiegraph, The Sunday times, The Guardian, Le Monde، ... هتد" وەرگیراون و جارێکی تر بڵاوکراونەتەوە، هەروەها لە ژمارە ١٤ دا مەلەفێکی ٨ لاپەرەیی لە ژێر ناونیشانی" Kurdistan and the press– کوردستان و ڕۆژنامەکان" بڵاوکراوەتەوە کە بریتین لە چەندان وتار و ڕاپۆرتە هەواڵی پەیوەست بە هەمان ڕووداو.

لە ژمارە ٢ی گۆڤاری ١١ی ئەیلول لەژێر ناونیشانی هەواڵنامەی هەفتەیی لە ئێستگەی دەنگی کوردستانی عیراق دا کۆمەڵێك هەواڵیان لە ئێستگە ئەنسات کردووە و پاشان لە گۆڤارەکەدا بڵاویان کردۆتەوە، ئەمە هەواڵێکیانە" لە دەڤەری هەولێر یەکێك لە مەفرەزەکانمان ڕۆژی ٢٦ی تشرینی دووەم لە دەوروبەری هەولێر هێرشی کردە سەر کاروانێکی پۆلیس کە پێکهاتبوون لە سێ ئۆتۆمۆبیلی چەکدار، پێکدادان سێ کاتژمێری خایاند دوای ئەوەی ٣ مفەوەز و ٣ پۆلیسیان لێکوژرا کاروانەکە شکاو بەرەو ناو هەولێر گەڕایەوە "، هەواڵێکی تر" بۆمبێك لەژێرئۆتۆمۆبیلێکی سەربازی لە

چەشنی لۆری تەقییەوە بووە هۆی کوژرانی ٥ سەرباز و بریندابوونی دووانی تر، ئۆتۆمۆبیلەکە بە تەواوی تێکشکێنرا ". هەروەها لە چەند ژمارەیەکی گۆڤاری" کوردستان" هەواڵی خۆپیشاندان و مانگرتنی لقەکانی کۆمەڵە لە ئەوروپادا بڵاوکراوەتەوە، کە داوای ئاشتی و ئازادی بۆ کوردستان دەکەن و هەوڵیانداوە رایگشتی ئەوروپی بۆ پشتیوانی لە شۆڕشی ئەیلول رابکێشن.

– **وێنە:**

بڵاوکردنەوەی وێنە لە رۆژنامەدا هیچی کەمتر نیە، لە هونەرەکانی تری رۆژنامەوانی، بەڵکو گەلێجار هێزی وێنە، لە هێزی چەندان دێڕ و پەرەگراف کاریگەرترە.

لە ماوەی شۆڕشی ئەیلولدا چەندان رۆژنامەنووسی ئێرانی و ئەوروپی سەردانی بەرەکانی شەڕ و ناوچە ئازادکراوەکانیان کردووە، بەڵام زۆرترین وێنە لە لایەن د. کەمال فوئاد گیراوە، چونکە لە سەرەتای شۆڕشدا دووجار سەردانی کوردستانی باشووری کردووە و سەدان وێنەی پێشمەرگە و بەرەکانی شەڕ و ژیانی ئاسایی خەڵکی لە ناوچە ئازادکراوەکان گرتووە، وەك دەزانرێت د. کەمال هەر ئەوکاتەش سکرتێری کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا بووە. بەڕای من ئەو وێنانەی لە گۆڤار و بڵاوکراوەکانی کۆمەڵەی ناوبراو بڵاوکراونەتەوە، زۆربەیان هی ئەون. بۆ نموونە لە ژمارە ١٣ی گۆڤاری کوردستان ئاماژە بە سێ وێنە دەدەین کە لاپەڕە ٢٠ و ٢٣ بڵاوکراونەتەوە، ئەوەی لاپەڕە ٢٠ وێنەی تۆپێکی چوار میلی پێشمەرگەیە لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەك لە بەرەکانی شەڕ لە رواندز. بەڵام لە لاپەڕە ٢٣دا دوو وێنە بڵاوکراوەتەوە، یەکێکیان سەرکردەیەکی پێشمەرگەیە بە دووربین سەیری بەرەی شەڕ دەکات، ئەویتریش سێ پێشمەرگەن یەکێکیان دووزەلە یاخود شمشاڵ لێدەدات، هەر لەو ژمارەیەدا چەندان وێنەی تری پێشمەرگە و ناوچە ئازادکراوەکان بڵاوکراونەتەوە، هەروەها لە ژمارەکانی تریش بەهەمان شێوە ژمارەیێك وێنە دێنەبەرچاو، بۆ نموونە لە لاپەڕە ١٠ لە ژمارە ١١ و ١٢ وێنەی گوندێك بڵاوکراوەتەوە کە بۆمباباران کراوە. لە لاپەڕە ٣ی ژمارە ٩ و ١٠ وێنەیەکی زۆر سەرنجڕاکێشەری لەشکری شۆڕشگێڕیی کوردستان داندراوە لە کاتی مەشق و راهێناندا. ئەمەو نابێت ئەوەش لەبیر بکەین لەو ژمارانەی گۆڤاری کوردستان کە لە رۆژگاری شۆڕشی ئەیلول دەرچوونە وێنەی خۆپیشاندانی لقەکانی کۆمەڵە لە پراگ، پۆڵەندا، سوید لەندەن.. هتد بڵاوکراونەتەوە کە پشتگیری لە شۆڕشی خەڵکی کوردستانی باشوور دەکەن و دروشمەکانی ئازادی و ئاشتییان بەرزکردۆتەوە.

هەر سەبارەت بە وێنە دەمەوێت ئاماژە بە وێنەیەك بدەم کە لە ژمارە ٢ی گۆڤاری پڕشنگ لە لاپەڕە ١٥ بڵاوکراوەتەوە، کۆمەڵێك پێشمەرگە لە کاتی مەشقی سەربازیدا وەك لە ژێر وێنەکە نووسراوە " هاوینی ١٩٦٣"ە، ئەم دێڕەش بۆ وێنەکە نووسراوە:

پێشمەرگەین بە هەڵمەتین... پاڵەوانی میللەتین

لەپێناوی بەختیاری کوردستان.. بەخت ئەکەین ژیانمان ماڵ و گیان

– **بانگەواز و بەیاننامە:**

کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا خاوەنی هەزاران لاپەڕەی چاپکراوە، هیچ بۆنەیەك، رووداوێکی سیاسی، نەتەوەیی، نیشتمانی نیە بەیاننامە، بەلاغ، یاخود بانگەوازێکی بڵاونەکردبێتەوە، ئەگەرچی تا ئێستا گەنجینەی کۆمەڵە بە تەواوی کۆنەکراوەتەوە، بەڵام دڵنیام دەرفەتێك دێتە پێشەوە کار لەسەر کۆکردنەوە و لێکۆڵینەوەی زانستی لە بەڵگەنامەکانی دەکرێت. بە چەند مانگێك پێش رووداوەکانی شۆڕشی ئەیلول کۆمەڵە بە نیگەرانییەوە چاودێری هەڵسوکەوت و هەڵوێستەکانی عەبدولکەریم قاسم-ی دەکرد، کە رووداوەکەش روویدا و پارتی خاوەنداریێتی راگەیاند کۆمەڵە بە گوێرەی توانای

خۆی ئەدەبیاتەکانی لە خزمەتی شۆڕشەکە دانا، لێرەدا ئاماژە بە چەند بەیاننامەیەك دەكەین:

- بيان جمعية الطلبة لاكراد في اوروبا حول المسالة القومية الكردية في العراق... نيسان ١٩٦٣
- بەیانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا دەربارەی وەزع لە کوردستانی عیراق... ١٩٦٤/١٢/١٨
- وتاری کۆمەڵە لە کۆنگرەی هەشتەمینی یەکێتی خوێندکارانی نێو دەوڵەتی" بە زمانی ئینگلیزییە"... ١١/٢٨– ١٢/٧ ی ساڵی ١٩٦٤
- جمعية الطلبة الاكراد في اوروثا، بيان الي راي العام العالمي... ١٩٦٥/٤/٢٨
- عاشت الذكري الرابعة لثورة شعبنا المجيدة في كردستان العراق.. ١٩٦٥/٩/١١
- بيان جمعية الطلبة الاكراد في اوروثا الي الراي العام العالمي... ١٩٦٦/٣/١٧
- بانگێك لە لایەن کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا بۆ گەلی کورد بەبۆنەی تێپەڕبوونی شەش ساڵ بەسەر هەڵگیرساندنی شۆڕشی کوردستانی عیراق دا... ئەیلول ١٩٦٧
- مذكرة جمعية الطلبة الاكراد في اوروثا الي رئيس الجمهورية العراقية.. ١٩٦٨/٥/٥
- بەیانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا بەبۆنەی تێپەڕبوونی سێ ساڵ بەسەر بەیانی ٢٩ حوزەیراندا... ١٩٦٩/٦/٢٩
- بەیانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا بەبۆنەی تێپەڕبوونی نۆ ساڵ بەسەر شۆڕشی سەرکەوتوی کوردستانی عیراق دا.... ١٩٧٠/٩/٩

لە کاتی ئاماژەدان بە ناونیشانی ئەم بەیان و بانگەوازانە ڕەچاوی مێژووی دەرچوونیانم کردووە.

– دروشم و کارت:

یەکێکی تر لەو هۆکارانەی کۆمەڵە پێڕەوی دەکرد بۆ پشتیوانی و کۆمەك بە شۆڕش، هۆڵ و سەکۆی کۆنگرەکانی بووە، کە بە چەندان دروشم دەڕازێنرانەوە، سەرەڕای لە مانگرتن و خۆپیشاندانەکاندا، هەروەها لە بۆنەکانیشدا کارتیان چاپ دەکرد، بۆ نموونە چەندان کارتیان چاپکردووە، وێنەی پێشمەرگەکانی کوردستانی لەسەر چاپکراوە، لە کارتێکدا وێنەی مارگرێتی پێشمەرگەی شۆڕشی ئەیلول چاپکراوە، ئەمە و لە ڕۆژگاری شۆڕشدا زۆربەی کۆنگرەکانی کۆمەڵە لەژێر دروشمێك بووە، کە بەشێك بووە لە بەرنامەی شۆڕش یاخود لەو پێناوەدا خەباتی کردووە، تەنیا ئاماژە بە دروشمی دوو کۆنگرە دەدەم:

- دروشمی کۆنگرەی دەیەم ساڵی ١٩٦٥" ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان و دیموکراسی بۆ عیراق.
- دروشمی کۆنگرەی یانزدەهەم ساڵی ١٩٦٦" لەپێناوی چارەسەرکردنی ئاشتیانەی مەسەلەی کورد لەسەر بناغەی ئۆتۆنۆمی و دیموکراسی"

هەروەها لەسەر بەرگی پێشەوەی پاشکۆی گۆڤاری نەورۆز، ژمارە ٣، ساڵی ١٩٧٠ ئەم درووشمە نووسراوە: خوشك و برایان بەشداری کردنتان لە کۆنگرەی چواردەمینی کۆمەڵەکەمان پشتگیرییە لە خەباتی گەلی کوردمان لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا لە پێناوی مافی ڕەوای نەتەوەیی.

– ئەدەب:

بە گشتی گۆڤار و بڵاوکراوەکانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا ڕووبەرێکی فراوانیان بۆ بڵاوکردنەوەی ئەدەبی کوردی تەرخانکردووە، بەڵام لە نێو هەموویاندا گۆڤاری" پڕشنگ" و گۆڤاری " HEVIYA WELET– هیڤیا وەلێت". لە ڕۆژگاری شۆڕشی ئەیلولدا ئەو دەقانەی بڵاویانکردوونەتەوە زیاتر دەچنە خانەی ئەدەبی بەرگرییەوە، ئەوە ئەگەر ناوەڕۆکی دەقەکان بەم شێوەیە لێکبدەینەوە، ئەدەبی بەرگری"

ئەدەبێکە بەرگریکەران خۆیان لەناودا دەبینن و لەناودا دەیان بینن و هەموو خەڵك هەستیان پێ دەکەن، ئەم ئەدەبە لەناو تاقیکردنەوەیەکی قووڵی مرۆڤایەتی پەروەردە بووە ئەویش تاقیکردنەوەی جەنگ و بەرگرییە ". ئەو دەقانەی لە چاپکراوەکانی کۆمەڵەی ناوبراودا بڵاوکراونەتەوە بەشێکن لە ژیانی خەڵك و گیانی بەرگری لە ناخی تاکی کورد و خەڵکی کوردستاندا.

گۆڤاری پڕشنگ پێشەنگە بۆ بڵاوکردنەوەی ئەدەبی بەرگری کوردی، کەمال مەزهەر لە ژمارە ٢ دا هەڵسەنگاندنێکی بۆ بابەتەکانی ژمارە ١ کردووە و لە سەرەتادا دبێژیت: " لەم رۆژەدا کە لە سەرانسەری کوردستانی گەورەدا تاقە رۆژنامەیێك یا گۆڤارێکی کوردی پێشکەوتوو نییە، دەرچوونی – پڕشنگ– لەو بەرگەدا و دوو لە خاکی نیشتمان و لە چوارچێوەی توانای کۆمەڵێك قوتابیدا نەك تەنیا هەنگاوێکی سەرکەوتووی گەورەیە بەڵکو بەڵگەیەکی نوێ یە لە سنووری خۆی دا کەوا میللەتی کورد زیندووە، کەوا کورد لە چوار قولەی قافەوە سندووقی ئەشتەرخانی هێناوە بۆئەوەی زمانی زکماکی خۆی تیا بپارێزێ لە جن و جانەوەر. – پڕشنگ– ئەمرۆ بە دوژمنانی میللەتی کورد ئەڵێ: گۆڕ هەڵتەکێنن ئەگەرچی بەری ئاسمانی هەموو کوردستان بە تەمی نارەواتان بتەنن کوردەکە کەلەبەرێك هەر ئەدۆزێتەوە بۆئەوەی تێتان بگەیێنێ کە زمانی کوردی، ئاڵای ئازادی ئەمرۆی نەتەوەی کوردە، هەر ئەمێنێت تا کوردێك لە کوردستانا مابێت ".

بە هەڵدانەوە و خوێندنەوەی چاپکراوەکانی کۆمەڵە دەبیین چەندان شیعر و چیرۆکی کوردی بڵاوکرانەتەوە، کە ئیلهامیان لە شۆڕش و بەرگری و قوربانیدان وەرگرتووە بە تایبەتیش لە پێشمەرگە و گیانی بەرگری لە شۆڕشی ئەیلولدا.

پێشمەرگەکەی مەرگ بەزێن، تانکی دوژمن هەڵتەکێنە...

من گیانی خۆم دایە دەست تۆ، تۆش ئازادیم بۆ بسێنە....

ئەمە کۆپلەیەکە لە شیعری دیاری یێك بۆ " پێش مەرگە... " لە نووسینی ئیحسان فوئاد ، ئەم پەرەگرافەی لە پێشەکی شیعرەکەدا داناوە:" بەهۆی هەڵگیرساندنی ئاگری شۆڕشەکەی کوردستانی خواروو– عیراق پاش هێرشە تاوانبارەکەی دام و دەستگای فەرمانڕەوایی عیراقی تاوانبارەوە... "

هەر لە هەمان ژمارەدا چیرۆکێکی (م. خ) بەناونیشانی" نێرگس فرۆش" بڵاوبۆتەوە، نووسەر لە سەرووی ناونیشانەکەدا نووسیویەتی" لاپەڕەیێك لە – مەڵبەندی بەفر و گوڵ دا". سەیری ئەم وێنەیە بکەن لە مەیدانی بەرگری و خەبات دا چۆن وەسفی حاڵەتێکی ژیانی پێشمەرگایەتی دەکات:" ئازاد و شێرزاد لەسەر سك پاڵ کەوتبوون، لە کونی بەینی هەردوو تاشەبەردەکەی سەر لووتکەی دەربەند پاسەوانی رێگەی ناو دۆڵەکەیان ئەکرد. ئازاد دەسەسرە سوورەکەی سەر باخەڵی دەرهێنا و لە پشتەوە بە پێش مەرگەکانی پیشان دا، ئەوانیش حەوت کەس بوون لە پشت ئەوانەوە لەناو قەدپاڵێکی لووتکەی شاخەکەدا خۆیان مەلاس دابوو و چاوەڕێ ی فەرمان بوون " لە چیرۆکەدا زووم خراوەتە سەر گۆشەیەك لە گۆشەکانی ژیانی پێشمەرگایەتی ئەویش: " ژیان و برایەتی و دڵ ساف و سەرڕاستی پێشمەرگەت بۆ رەسم ئەکا ".

چاپکراوەکانی تری کۆمەڵە بەهەمان شێوە گرنگیان بە بڵاوکردنەوەی شیعر و چیرۆك داوە، بەڵام گۆڤاری نەوروز جیاواز لە چاپکراوەکانی تر تەواوی ژمارەکانی بۆ بڵاوکردنەوەی ٢٦ سروودی کوردی تەرخانکردووە، ئەو سروودانە ئەوێ رۆژێ و تا بە رۆژگاری ئەمڕۆش دەگەن بەشێکن لە حەماسەت و گیانی شۆڕشگێڕیی تاکی کورد، ئەمەش ناوی چەند سروودێکە کە لەو ژمارەیەدا بڵاوکراونەتەوە:" کوردستان، نەورۆز، چەند شیرینە، کە

دەڵێن، دەمی راپەرینە، کوردستان، ئەی قوتابی، سرودی قوتابیان، ئێمە نەتەوەی مەردین، خوایە وەتەن ئاواکەی، بۆ پێشەوە، ئەی دلێران، تا دەس لەمل هیوا نەکەین، .... هتد" هەر یەکێك لەو سروودانە کاتی خۆی ئاوازیان بۆ داندراوە و لە لایەن هونەرمەندانی کورد تۆمارکراون. پێویست بوو دەستەی سەرپەرشتیارانی ئەو ژمارەیە ناوی شاعیر و دانەری سروودەکانیان بنووسێت. لە

هەروەها کۆمەڵە لەو چاپکراوانەی کە بە زمانەکانی تری چاپ وبڵاویکردوونەتەوە گرنگی بە بڵاوکردنەوەی ئەدەبی بەرگری داوە" هەر تەنیا بۆ نموونە لە زۆربەی هەرەزۆری ژمارەکانی گۆڤاری" کوردستان " دەقی ئەدەبی کوردییان بۆ سەر زمانی ئینگلیزی و زمانەکانی وەرگێڕاوە، بە تایبەتیش لە کاتی شۆڕشی ئەیلولدا، لێرەدا ئاماژە بە چەند دەقێك دەدەین کە بە زمانی عەرەبی بڵاوکراونەتەوە:

- کردستان موطن الابطال، محمد مهدی الجواهری
- نوروز، پیرەمیرد
- انشودة وطني، علی ترموکی
- مصباح قریتنا، مەم

بەڵام دەبێت ئەو راستییە لەبیر نەکەین کە گۆڤاری هێڤیا وەڵێت لە تەواوی چاپکراوەکانی تری کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد گرنگی بە بڵاوکردنەوەی ئەدەبی بەرگری داوە لە هەر هەمووشیان دەوڵەمەندترە. لە دووتوێی هەر سێ ژمارەکەیدا چەندان چیرۆك و شیعری شاعیران: جگەر خوێن، عوسمان سەبری، کامەران موکری.. هتد بڵاوکراونەتەوە. ئەگەرچی گۆڤارەکە بە پیتی لاتینی دەرچووە بەڵام بڵاوکردنەوەی ئەدەبی ئەدیبانی کوردستانی باشووری فەرامۆش نەکردووە، لە ژمارە ٢دا ئەم شیعرەی کامەران بڵاوکراوەتەوە:

ئاگر بە نەختێ ئاو کوژایەوە
گوڵ بە بای پایز سەری نایەوە

ئەنجام :

پارتی دیموکراتی کورد لە کۆنگرەی سێ دا ناوی بۆ " پارتی دیموکراتی کوردستان" گۆڕا، ئەو ناوە تەنیا دووجار زاراوەی " یەکگرتوو"ی بۆ زیاد کراوە، جاری یەکەم لە کۆتایی پەنجاکانی سەدەی رابردوو، جاری دووەم لە نەوەدەکانی سەدەی رابردوو، لە ساڵی ١٩٤٦ سەرەڕای شکست و سەرکەوتن تا ئێستاش لەسەر خەباتکردن بەردەوامە.

یەکێك لەو رووداوانەی بۆتە ناسنامەیەکی مێژوویی بۆ تێکۆشانی پارتی، رووداوەکانی شۆڕشی ئەیلولە، کە بۆ چەند وێستگە و خانەیەك دابەش دەبێت" چەك، گفتوگۆ، ئاگربەست. بە پشت بەستن بە چەند بەڵگەنامەیەك مێژووی خاوەندارێتی پارتیم بۆ ئەو شۆڕشە ساغ کردۆتەوە.

بەڵام دوولەتبوونی پارتی لە رۆژگاری شۆڕشی ئەیلولدا بووە خاڵێکی نێگەتیڤ بۆ ئەو سەردەمە و کۆمەڵێك رووداوی لێکەوتەوە ناکرێت لە کاتی نووسینەوەی مێژووی حزبی کوردی فەرامۆش بکرێن، بە مەرجێك لە چوارچێوەیەکی تەسکی حزبی خوێندنەوە بۆ دوولەتبوونەکە نەکرێت

لە چلەکان و پەنجاکانی سەدەی رابردوو کورد و خەڵکی کوردستان بە مۆدێلێکی تازەی ژیانی سیاسی و حزبی و رێکخراوەیی پیشەیی ئاشنا بوون، یەکێك لەو رێکخراوە پیشەییانەی کە مێژووی کاریی رێکخراوەیی کوردی شانازی پێوە دەکات دامەزراندنی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا Kurdish Students Society In Europe- KSSE ، ئەم رێکخراوە بۆ ئەوێ رۆژی سەنتەرێکی درەوشاوە بوو بۆ ناساندنی کێشەی کورد بە دنیای دەرەوە، بە هەڵدانەوەی کار و بەرهەم و چالاکییەکانی ئەو رێکخراوە دۆش دادەمێنین بەرامبەر بە گەنجینەیەك تا ئێستا نە کۆکراوەتەوە، نە بە شێوەیەك کاری لەسەر کراوە کە شایان بە خەبات و

تێکۆشانی ڕێکخراوەکە بێت. ئەو ڕێکخراوە بۆ ئەو ڕۆژگارە باڵیۆخانەی کوردایەتی بوو.

مێژووی پارتی دیموکراتی کوردستان- عیراق و مێژووی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد ئاوێتەی یەکن، ناکرێت ئەگەر مێژووی کۆمەڵە بنووسرێتەوە پشتیوانی و پشتگیریی بۆ شۆڕشی ئەیلول فەرامۆش بکرێت.

بۆ سەرنجڕاکێشانی رایگشتی و ناوەندەکانی بڕیاری جیهانی، کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا لە ڕێگای بڵاوکردنەوەی چاپکراو و ئەدەبیاتەکانی بە زمانەکانی عەرەبی، ئینگلیزی، فەرەسی، رووسی.. هتد، زۆرترین پەیام و ڕووداوەکانی شۆڕشی ئەیلولی بە دنیای دەرەوە گەیاندووە.

پێشنیاز و سەرنج:

لەو سەروبەندەدا، بەهۆی کارکردنی بەردەوامم لەسەر بەڵگەنامە بە تایبەتیش چاپکراوەکانی حزبە کوردستانی و ڕێکخراوەکانی تاراوگە زۆرجار ڕووبەڕووی کێشەی نەبوونی سەرچاوە دەبمەوە، بوونی ئەو کێشەیە پەیوەست دەکەم بۆ نەبوونی کتێبخانە و ئەرشیڤێکی نیشتمانی، دەکرا لە ماوەی ٢٥ساڵەی دەسەڵاتداریێتی کوردی کتێبخانە و ئەرشیڤخانەیەکی نیشتمانی دابمەزرێت!

تاراوگە کوانوویەکی دەوڵەمەندی هەزاران لاپەڕەی چاپکراوی کوردی و پەیوەند بە کورد و کوردستانە، هەقە بیر لە کۆکردنەوە و پۆلێن کردنی ئەو هەزاران ڕۆژنامە و گۆڤار و بڵاوکراوانە بکرێتەوە کە لە دەرەوەی کوردستاندا پەرت و بڵاوبوونەتەوە، بە دواخستنی کۆکردنەوە و دانەمەزراندنی کتێبخانە و ئەرشیڤخانەی نیشتمانی رەنگە وەك هەزاران لاپەرەی تر ئەوانیش بفەوتێن.

هەروەها پێشنیار دەکەم، بە بڕیارێکی وەزاری ناوی کتێبخانەی زانکۆکانی کوردستان بۆ کتێبخانە و ئەرشیڤخانەی زانکۆکان بگۆڕێن، لەو حاڵەتەدا لەپاڵ پاراستنی کتێبدا دەتوانرێت بەر پرسیارێتی پاراستنی بەڵگەنامەی کوردی و پەیوەند بە کورد بگرنە ئەستۆ.

سەرچاوەکان:

کتێب بە زمانی کوردی:

- ئازاد عوبێد ساڵح، کاریگەریی شۆڕشی ئەیلوول لەسەر ڕۆژنامەوانیی کوردی، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری- بەڕێوەبەرایەتی گشتی چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر ٢٠٠٧
- پارتی دیموکراتی کوردستان- سەرکردایەتی کاتی، ڕێبازی بزوتنەوەی ئازادیخوازی کورد، هەڵسەنگاندنی شۆڕشی ئەیلول و بەرنامەی نوێ ی پارتی دیموکراتی کوردستان، راپۆرتی سیاسی سەرکردایەتی کاتی پارتی دیموکراتی کوردستان کە لە لایەن کۆنفرانسی پارتی یەوە لە ١١-١٥ی ئاب ١٩٧٦ پەسەند کراوە
- جەلال تاڵەبانی، کوردستان و بزوتنەوەی نەتەوایەتی کورد، وەرگێڕانی: ح- ا، لە بڵاوکراوەکانی کتێبخانەی جەمالی عەلی باپیر، سلێمانی ٢٠١١
- کەمال مەزهەر" دکتۆر" کورد و کوردستان لە بەڵگەنامە نهێنییەکانی حکومەتی بەریتانیادا، بەرگی یەکەم، ئامادەکردنی: عەبدوڵڵا زەنگەنە، شەهلا تاهیر حەیدەری، لوبنان ٢٠٠٨
- کەمال فوئاد" دکتۆر"، چەند زانیاری یەك لەبارەی بزوتنەوەی خوێندکارانی کوردەوە لە هەندەران، لە بڵاوکراوەکانی ناوەندی ڕاگەیاندنی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان، سلێمانی ١٩٩٧
- کەمال فوئاد " دکتۆر"، کۆمەڵە و ڕێکخراوە کوردی یەکان لە ئەورووپا، لە بڵاوکراوەکانی یەکێتی ی قوتابی یانی کوردستان- لقی سلێمانی، سلێمانی ١٩٧٢
- سدیق ساڵح و ڕەفیق ساڵح" ئامادەکردن"، ڕۆژنامەوانی نهێنی پارتی دیموکراتی کوردستان ١٩٤٦- ١٩٥٨، لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ژین، سلێمانی ٢٠١١

– عارف روشدی عارف، کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا ١٩٥٦– ١٩٧٥، لە بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران– یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، سلێمانی ٢٠١٢

– عەبدوڵڵا ئەحمەد رەسول پشدەری، شۆڕشی ئەیلول ساڵی ١٩٦١ دژی رژێمی قاسم، چاپی دووەم، چاپخانەی شەهید ئازاد هەورامی، کەرکوك ٢٠٠٧

– د. عەبدوڵڵا یاسین عەلی ئامێدی، هۆنراوەی بەرگری لە بەرهەمی چەند شاعیرێکی کرمانجی سەروودا، لە بڵاوکراوەکانی کۆڕی زانیاری کوردستان، هەولێر ٢٠٠٥

– مەسعود بارزانی، بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد، بەرگی یەکەم ١٩٣١– ١٩٥٨، شوێنی چاپی دیارنیە، ٢٠١٢

– مەسعود بارزانی، بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد، بەرگی سێیەم، بەشی دووەم، شۆڕشی ئەیلول ١٩٦١–١٩٧٥، چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری، هەولێر ٢٠٠٤

– موحسین دزەیی، وێستگەکانی ژیانم، سازدانی" تاریق ئیبراهیم شەریف، وەرگێڕانی" ئیسماعیل بەرزنجی، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر ٢٠٠٩

– نەوزاد عەلی ئەحمەد، دەنگدان لە تاراوگە، لە بڵاوکراوەکانی سەنتەری توێژینەوەی پەرلەمانی کوردستان، هەولێر ٢٠١٥

– نەوزاد عەلی ئەحمەد، کوردستان ئۆرگانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا ژمارە ١ –١٧ ، ١٩٥٨–١٩٧٤، لە بڵاوکراوەکانی پرۆژەی هاوبەشی بنکەی ژین و ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران، سلێمانی ٢٠١١،

– نەوزاد عەلی ئەحمەد، رۆژنامەگەریی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا و ئەمریکادا، لە بڵاوکراوەکانی سەنتەری کوردۆلۆجی، سلێمانی ٢٠٠٨

– نەوزاد عەلی ئەحمەد، پارتی دیموکراتی کوردستان لە نێوان کوتەك و تەسلیم بووندا، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان، هەولێر ٢٠٠٩

– نەوزاد عەلی ئەحمەد، پشکۆیەك لە خۆڵەمێشدا، سوید ٢٠١١

– رۆژنامە لە کتێبدا، بەرگی چوارەم، لەسەر ئەرکی بەڕێوبەرایەتی چاپخانەی رۆشنبیری ی سەر بە وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان چاپکراوە، هەولێر ٢٠١٤

– نەوزاد عەلی ئەحمەد" ئامادەکردن"، رۆژنامەی خەبات ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردستان، لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ژین، سلێمانی ٢٠٠٧

– نەوزاد عەلی ئەحمەد، لە بەڵگەنامەکانی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا ١٩٦٣–١٩٧٣، لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ژین، سلێمانی ٢٠٠٩

– هەستیار محەمەد عەلی، کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا، لە بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران– یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، سلێمانی ٢٠٠٩

– وریا رەحمانی، شۆڕشی ئەیلول لە بەڵگەنامە نهێنییەکانی ئەمریکادا، لە بڵاوکراوەکانی ناوەندی رۆشنبیریی و هونەریی ئەندێشە، تاران ٢٠١٣

کتێب بە زمانی عەرەبی:

– الحزب الديمقراطي الكردستاني– اللجنة التحضيرية، تقييم مسيرة الثورة الكردية و انهيارها و الدروس و العبر المستخلصة منها، اوائل كانون الثاني ١٩٧٧

– ايوب بارزاني، الحركة التحررية الكوردية و صراع القوي الاقليمية و الدولية ١٩٥٨– ١٩٧٥، ملفات سرية، دار نشر المشرق– جنيف ٢٠١١

– شيركو فتح اللة عمر، الحزب الديمقراطي الكوردستاني و حركة التحرر القومي الكوردية في العراق ١٩٤٦–١٩٥٨، من منشورات المديرة العامة للطباعة و النشر– وزارة الثقافة، السليمانية ٢٠٠٤

– شيخ علي، اضواء علي الحركة الطلابية الكردية في الخارج، من منشورات جمعية الطلبة الاكراد في اوروبا، ثراك، ١٩٨٦

– عبدلستار طاهر شريف" دكتور"، الجمعيات و المنظمات و الاحزاب الكردية في نصف قرن ١٩٠٨–١٩٥٨، شركة المعرفة للنشر و التوزيع، بغداد ١٩٨٩

– علي جعفر، كورد المهجر" جمعية الطلبة الكورد في اوربا، الجزء الاول، منشورات دار خاني للنشر و التوزيع، ٢٠١٦

– علي سنجاري، الحركة التحررية الكوردية، مواقف و آراء، الطبعة الاولي، مطبعة خةبات، دهؤك ١٩٩٧

– ليث عبدالحسين الزبيدي، ثورة ١٤ تموز ١٩٥٨ في العراق، دار الرشيد للنشر، دار الحرية للطباعة– بغداد ١٩٧٩

به زمانی ئینگلیزی:

–Mohamad Salih Karadaghy, KURDISTAN AND KURDS, Kurdish Students Society In Europe(U.K Branch) 1962

کتێب به زمانی فارسی:

– بهرام ولدبيطي، برتارك طوفان ملا مصطفي بارزاني به درووايت مطبوعات ايران، ١٣٥٨– ١٣٢٤، چاپ اول، تهران ١٣٩٥

– عرفان قانعي فرد، تندباد حوادث بررسي رخدادهاي تاريخ معاصر، گفتوگو با عيسي پژمان مامور ويژه شاه و ساواك در كردستان عراق، نشر علم، تهران ١٣٨٩

کتێب به زمانی سویدی:

– SAOB Svenska Akademiens ordbok Flykting (Tryckår 1925

گۆڤار و بڵاوکراوه

– ZagrosLife " گۆڤار" ژماره ٢، مانگی ئایاری ٢٠١٤

– رۆژنامەنووسان " گۆڤار"، یەکێتیی رۆژنامەنووسانی کوردستان، ژماره 3، سلێمانی ٢٠٠٣

– ١١ ايلول، ١٩٦٩، نشره فصليه تصدرها جمعيه الگلبه الاكراد، ژماره ١ ساڵی ١٩٦٩، ژماره ٢ ساڵی ١٩٧٠

– نوروز، نشره خاصه بمناسبه عيد نوروز– اصدرها فرع جمعيه گلبه اكراد فى اوربا، ژماره

HEVYA WELET, Sal 1, jimar 2, Gulan – 1964

– پڕشنگ " گۆڤار"، ژماره ١، ساڵی ١، حوزەیرانی ١٩٦٦، لاپەڕە ١

– دەنگی کوردستان، بڵاوکراوەیەکی دەنگ و باسی هەفتەیی رادیۆی دەنگی کوردستان بووە، ژماره ٢، ساڵی ١، ٩/١٠/١٩٦٣

– کلتور" گۆڤار" ژماره ٥، ساڵی ١٩٩٠ به کۆمەکی دەزگای راگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لە شاخ دەرچووە.

سەرچاوەی تر:

– ئەرشیڤی تایبەتی خۆم

– کتێبی چاپنەکراوم" کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان لە دەرەوەی وڵات– ئەکسا ١٩٧٥–١٩٨٨"

أحداث ثورة أيلول في أدبيات جمعية الطلبة الكورد في أوربا 1961– 1970

ملخص البحث:

تعرّف الكورد وأبناء كوردستان في أربعينيات وخمسينيات القرن المنصرم واطّلعوا علي نموذج جديد من الحياة السياسية والحزبية والتنظيمية، ما دعا إلي تأسيس جمعية الطلبة الكورد في أوربا، كأحد التنظيمات المهنية التي يعتز بها تأريخ العمل التنظيمي الكوردي، إذ كانت تلك المنظمة آنذاك مركزاً متألقاً لتعريف القضية الكوردية للرأي العالمي، فحينما نتصفح أنشطة ونتاج وفعاليات تلك المنظمة، فإننا نقف مندهشين أمام خزين لم يلملم ولم يرتقِ الرجوع إليه إلي مستوي يتواءم مع نضال و كفاح تلك المنظمة. إن تأريخ الحزب الديمقراطي الكوردستاني–العراق وتأريخ جمعية الطلبة الكورد صنوان، فحينما يكتب تأريخ الجمعية فلا ينبغي إهمال دعمها ومساندتها لثورة أيلول. فقد عملت جمعية الطلبة الكورد في أوربا وعبر منشوراتها المطبوعة وأدبياتها باللغات العربية، الإنجليزية، الفرنسية، الروسية...إلخ، علي جلب انتباه الرأي العام ومراكز القرار وإيصال أكبر عدد من الرسائل حول أحداث ثورة أيلول إلي العالم. ارتأيت في هذا البحث أن أتطرق، اعتماداً علي الأدبيات الرصينة لجمعية الطلبة الكورد في أوربا 1956–1975 ، إلي ما قدمته هذه المنظمة من دعم وإسناد لثورة أيلول. إذ يتألف البحث من قسمين: أتطرق في القسم الأول منه إلي مرحلة تأسيس الجمعية ومؤتمراتها وأنشطتها والعلاقة بينها وبين ثورة أيلول. وفي القسم الثاني أجريت قراءة لأدبيات الجمعية ومدي دعمها للثورة. وكأي موضوع أكاديمي استفدت من العديد من المصادر التي أشرت إليها في آنفاً.

The History of the September Revolution in the Publications of the Kurdish Students` Society in Europe – KSSE 1961-1970

Abstract:

During the 1940´s and 1950´s of the Twentieth Century, the Kurdish people experienced a new form of organizational, professional and political movements. One of those exemplary professional and interest group associations, that is the center of special Kurdish pride, is the establishment of The Kurdish Students` Society in Europe – KSSE.

This student organization was a vital center for spreading knowledge and information about the Kurdish Question and the Kurdish Movement, abroad. In publishing these materials about the activities, publications and work of this student association, we are amazed at the lack of attention paid to the efforts and struggle of this organization that could do justice to its work and importance. This student organization constituted, in reality, the role of an embassy and a diplomatic representation for the Kurdish National Liberation Movement “Kurdayati .” The history of the Kurdistan Democratic Party in Iraq and the history of the Kurdish Students´ Society in Europe are intertwined. Writing a history of KSSE, that does not touch upon its comprehensive and strong support for the September Revolution of 1961 in Iraqi Kurdistan , would be insufficient.

In order to attract and gain the support of international public opinion, the Kurdish Students` Society in Europe – KSSE distributed most of the news and statements of the September Revolution in many international languages, like Arabic, English, French, Russian, and German, etc. In this research, I have relied mainly on the original documents of KSSE between 1956-1975 concerning their support for the September Revolution in Iraqi Kurdistan. It consists of two parts. In the first part, I deal with the establishment of the student organization, its annual meetings and congresses, its activities as a student organization and its relations with the September Revolution. In the second part, I present a content analysis of the documents and publications of KSSE to ascertain the degree of their support for the September Revolution.

In similarity with other academic works, I have benefited and used multiple sources for my research. The details are presented at the end of the research .